
Obveščevalno-varnostni sistem Republike Slovenije: reorganizacija in sistemske rešitve

VARSTVOSLOVJE,
letn. 18
št. 3
str. 325–348

Jaroš Britovšek, Aleš Čretnik

Namen prispevka:

Namen prispevka je predstaviti modele reorganizacije in izboljšave dela obveščevalnih in varnostnih služb majhnih držav, ki se soočajo z omejenimi finančnimi in kadrovskimi resursi. Analiza prispevka temelji na primeru obveščevalno-varnostnega sistema Republike Slovenije (RS).

Metode:

Z analizo primarnih in sekundarnih virov so bile analizirane in identificirane pomanjkljivosti obveščevalno-varnostnega sistema Republike Slovenije ter s primerjalno analizo obveščevalnih in varnostnih služb tujih držav razvite ustrezne rešitve.

Ugotovitve:

Razviti in predstavljeni so trije možni modeli reorganiziranja obveščevalno-varnostnega sistema RS, ki se med seboj razlikujejo glede na obsežnost posegov. Prav tako so v prispevku predstavljene sistemske rešitve na področju nadzora, zaposlovanja in izobraževanja uslužbencev obveščevalnih in varnostnih služb, ki jih lahko odgovorni implementirajo ne glede na to, ali se država odloči za reorganizacijo ali ne.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Tajna narava delovanja obveščevalnih in varnostnih služb nudi omejen dostop do popolnih podatkov, kar posledično omejuje raziskovanje na tem področju.

Praktična uporabnost:

Ugotovitve oz. rešitve, ki so predstavljene v prispevku se lahko nanašajo na praktično implikacijo reorganizacije in izboljšave dela obveščevalnih in varnostnih služb Republike Slovenije.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek opredeli obveščevalne in varnostne naloge ter odgovarja na vprašanja in dileme v zvezi z reorganizacijo in izboljšavami dela obveščevalnih in varnostnih služb Republike Slovenije, same ugotovitve pa so namenjene tako politični, strokovni kot tudi širši javnosti.

UDK: 355.401(497.4)

Ključne besede: obveščevalne naloge, varnostne naloge, obveščevalnovarnostne naloge, zaščitne naloge, reorganizacija

Intelligence and Security System of the Republic of Slovenia: Reorganisation and Systemic Solutions

Purpose:

The purpose of the article is to present models for the reorganisation and improvement of the intelligence and security services of smaller countries, which often struggle with a lack of financial and human resources. The analysis is based specifically on the intelligence and security system of the Republic of Slovenia (RS).

Design/Methods/Approach:

Shortcomings in the current intelligence and security system of the Republic of Slovenia were identified through analysis of primary and secondary sources. Viable solutions to address identified shortcomings were developed and presented after comparative analysis of selected foreign intelligence and security services.

Findings:

Proposals for reorganisation encompass three possible models for reforming the intelligence and security system of the Republic of Slovenia, which differ according to the extent of the changes needed. The article also presents systemic solutions regarding the accountability, employment and education of intelligence and security service staff. The systemic solutions are distinct from, and can be implemented regardless of, the proposed reorganizational models.

Research Limitations:

The secret nature of intelligence and security services is a limiting factor in accessing complete data, which consequently limits the research capabilities in this field.

Practical Implications:

The findings and solutions presented in this article could have a practical implication on the reorganisation and improvement of the effectiveness of intelligence and security system of the Republic of Slovenia.

Originality/Value:

This article defines intelligence and security tasks, and also provides answers to questions and issues regarding the reorganisation and improvement of the intelligence and security services in the Republic of Slovenia. Findings and conclusions are meant for political, professional and wider public audiences.

UDC: 355.401(497.4)

Keywords: intelligence tasks, security tasks, security intelligence tasks, protective measures tasks, reorganisation

1 UVOD

V zadnjem letu smo bili priča razmeroma negativni medijski izpostavljenosti slovenskih obveščevalnih in varnostnih organizacij (Jančič, 2015; Kajzar in Červek, 2015). Pri tem velja spomniti, da obveščevalne afere ali napake spremljajo slovenske obveščevalno-varnostne službe že vse od njihovega začetka (Kapitanovič, 2015). Namen prispevka ni polemiziranje o posameznih dogodkih ali incidentih, v katere so bile vpletene obveščevalne in varnostne službe, temveč predstaviti modele reorganizacij in predloge izboljšav dela obveščevalnih in varnostnih služb majhnih držav, ki se soočajo z omejenimi finančnimi in kadrovskimi resursi. Med te majhne države spada tudi Republika Slovenija (RS), katere obveščevalno-varnostni sistem je predmet analize prispevka.

Države se po navadi odločajo za reforme svojih obveščevalnih in varnostnih sistemov, ko pride do večjih obveščevalnih napak, odtekanja tajnih podatkov v javnost ali vpletenosti služb v politične afere. Pritisk javnosti in medijev na politične strukture občasno zadostuje, da se lotijo določenih reform, vendar gre pri tem lahko pre pogosto za prehitre in nepremišljene poteze. Reorganizacija in/ali reforma organizacij in institucij predstavlja poseben izziv za vsako državo, saj imajo le-te namreč tendenco po ohranitvi, kar pa lahko pripelje do njihove disfunkcionalnosti. Institucije lahko namreč ohranjajo lastno stabilnost, pri tem pa nehajo služiti namenu, za katerega so bile vzpostavljene ali pa so se okoliščine spremenile in potrebe po instituciji ne obstajajo več. Z drugimi besedami, institucije se vzpostavljajo zato, da zadovoljijo določenim okoliščinam, vendar ko se okoliščine spremenijo, se jim institucije ne znajo prilagoditi. Eden od razlogov, da prihaja do tega, je kognitivni, kjer ljudje razvijejo mentalne modele o tem, kako svet deluje in kljubujejo spremembam, ne glede na dokaze. Drugi razlog je interesni, kjer določene skupine posameznikov razvijejo interes v statusu quo in se upirajo kakršnimkoli spremembam (Fukuyama, 2014). Določena državna organizacija lahko torej postane ali postaja disfunkcionalna zaradi intelektualne rigidnosti ter moči posameznikov, ki preprečujejo spremembe. Stalni pregled, analiza ter ocena institucij so potrebne, da se lahko ugotavlja, ali določena institucija potrebuje reforme, reorganizacijo ali celo ukinitvev.

Razmišljanja o reorganizaciji obveščevalno-varnostnega sistema RS niso nova. Že Purg (1995) je pisal o predlogu združene obveščevalne službe (Slovenska obveščevalna agencija), ki bi bila notranje organizacijsko razdeljena na različna področja. Podobno je o združenih obveščevalni službi (Državna informativna služba) razmišljal Anžič (1996). Po njegovem mnenju bi bili uslužbenci znotraj službe specializirani za vojaško in civilno področje. Tako Purg (1995) kot Anžič (1996) sta predvidevala izločitev varnostnih nalog¹ iz obveščevalnih služb, ki bi po njunem mnenju morale biti organizirane znotraj Ministrstva za notranje zadeve (MNZ). Kljub temu je Anžič (1996) menil, da bi bile ob MNZ varnostne naloge lahko organizirane tudi znotraj Ministrstva za obrambo (MO). Potrebo po reorganizaciji oz. reformi obveščevalnih in varnostnih služb sta izpostavila tudi nekdanja vodilna v Slovenski obveščevalno-varnostni agenciji (SOVA) in Obveščevalno varnostni službi (OVS). Nekdanji direktor SOVA I. Podbregar je v

¹ Razlike med obveščevalnimi in varnostnimi nalogami bodo podrobneje razložene v nadaljevanju.

zvezi z združitvijo obveščevalnih in varnostnih služb dejal, da po strokovni plati ta ne bi bila sporna in da bi bilo bolj koordinirano sodelovanje boljše, med drugim zaradi kadrovskih in finančnih omejitev. Prednosti je videl predvsem v večji sinergiji delovanja na tem področju, slabost pa v koncentraciji moči (Delić, 2012). Med drugim je tudi trdil, da bi obveščevalne in varnostne službe lahko združili in obdržali le tretjino trenutnih zmogljivosti (Podbregar, 2011). O potrebah po reorganizaciji, predvsem profesionalizaciji in kadrovski modernizaciji je govoril tudi nekdanji direktor OVS in SOVA D. Črnčec. Črnčec je med drugim govoril o preveliki zaprtosti in nujnosti prilagajanja obveščevalnih in varnostnih služb spremembam in novim izzivom. Omenil je tudi pomanjkanje pravno-formalnih okvirjev za definiranje ekstremističnih skupin in s tem učinkovito ukrepanje zoper njih (Glücks, 2013). Med drugim je tudi ponujal rešitev, po kateri RS potrebuje novo neodvisno institucijo oz. pooblaščenca za nadzor nad delovanjem obveščevalnih in varnostnih služb (Črnčec, 2010).

Prispevek zasleduje tezo, da morajo majhne države, kot je Slovenija, glede na grožnje in finančne ter kadrovske omejitve slediti modelom organiziranosti obveščevalno-varnostnega sistema, ki omogočajo učinkovito in ekonomično opravljanje tako obveščevalnih kot tudi varnostnih nalog. V prispevku bodo najprej predstavljene obveščevalne in varnostne naloge, temu pa bo sledila analiza obveščevalno-varnostnega sistema RS. Na podlagi analize bodo identificirane pomanjkljivosti in dileme ter predstavljeni predlogi. Predlogi so razdeljeni na dva širša sklopa, in sicer na reorganizacijo in na sistemske rešitve obveščevalno-varnostnega sistema RS. Reorganizacija obveščevalno-varnostnega sistema RS mora zasledovati cilj izboljšanja organizacije za doseg optimalnega opravljanja obveščevalnih in varnostnih nalog. Pri tem se je treba, če je le mogoče, izogniti podvajanju nalog ter stremeti k združevanju procesov in delov posameznih organizacij, ki opravljajo podobne ali celo enake naloge. Prav tako je treba zmanjšati oziroma preprečiti neproduktivno tekmovanje posameznih organizacij za kadrovske in finančne resurse. Sistemske rešitve se nanašajo na področje nadzora obveščevalnih in varnostnih služb RS ter zaposlovanja in izobraževanja uslužbencev teh služb. Cilj implementacije sistemskih rešitev mora biti izboljšanje preglednosti, profesionalnosti in učinkovitosti delovanja obveščevalnih in varnostnih služb RS.

2 OBVEŠČEVALNE IN VARNOSTNE NALOGE

Obstoj obveščevalnih in varnostnih organizacij ne sme biti samemu sebi namen in mora biti venomer odvisen od potreb države, pri čemer obveščevalno-varnostne organizacije nudijo podporo državi oz. vodilnim v državi (odločevalcem) pri doseganju nacionalno-varnostnih ciljev ter zaščiti nacionalnih interesov. To podporo nudijo z zaznavanjem, identificiranjem, spremljanjem ter ocenjevanjem tveganj in groženj, ki lahko izhajajo iz tujine ali znotraj države.

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS (ReSNV-1, 2010) opredeljuje glavne vire tveganj in ogrožanj nacionalne varnosti RS. Resolucija jih deli na globalne, nadnacionalne ter nacionalne vire. Med globalne vire uvršča podnebne spremembe, finančna, gospodarska in socialna tveganja ter krizna žarišča.

Med nadnacionalne vire uvršča terorizem, nedovoljene dejavnosti na področju konvencionalnega orožja, orožij za množično uničevanje in jedrske tehnologije, organiziran kriminal, nezakonite migracije, kibernetске grožnje in zlorabo informacijskih tehnologij in sistemov, dejavnost tujih obveščevalnih služb in vojaške grožnje. Kot nacionalne vire ogrožanja pa uvršča ogrožanje javne varnosti, naravne in druge nesreče, omejenost naravnih virov ter degradacijo življenjskega okolja, zdravstveno-epidemiološke grožnje ter določene dejavnike negotovosti. Obveščevalne in varnostne službe zbirajo in ocenjujejo podatke² o tveganjih in grožnjah ter sprejemajo ukrepe za preprečitev, zmanjšanje ali celo odpravo le-teh³. Obveščevalne službe so osredotočene predvsem na globalne in nadnacionalne vire, medtem ko varnostne službe svoje aktivnosti osredotočajo na nacionalne ter v določenem delu tudi na nadnacionalne vire tveganj in groženj. Kadar imajo države obveščevalno in varnostno službo združeno v eno organizacijo, govorimo o obveščevalno-varnostni službi.

Za pomoč pri analizi in izpeljavi predlogov obveščevalnih in varnostnih sistemov so nadaljevanju opredeljenenalo značilna obveščevalno-varnostnem področju. Te naloge so postavljene tudi v kontekst ogrožanj, ki so navedena v omenjeni Resoluciji (ReSNV-1, 2010). Tradicionalno se v RS govori in piše o obveščevalni, protiobveščevalni in varnostni dejavnosti (Anžič, 1997; Črnec, 2009; Podbregar, 2012; Purg, 1995) ali nalogah (Zakon o obrambi, 2004). Na tem področju je potreben korak naprej in na podlagi analize in izkušenj je mogoče identificirati naslednje naloge znotraj obveščevalno-varnostnega sistema: obveščevalne naloge, vojaške obveščevalne naloge, varnostne naloge (vojaške in civilne), ki jih je mogoče deliti na obveščevalno-varnostne in zaščitne naloge.

Obveščevalne naloge so širši pojem in predstavljajo zbiranje, analiziranje in ocenjevanje podatkov o razmerah in virih ogrožanja, ki izhajajo iz tujine. Obveščevalne naloge zagotavljajo podporo odločevalcem pri sprejemanju odločitev na zunanjem, obrambnem, vojaškem, varnostnem in tudi ekonomskem področju. Postavljeno v kontekst ReSNV-1 (2010) obveščevalne naloge obsegajo zbiranje in analizo podatkov o političnih, ekonomskih, varnostnih in vojaških razmerah v tujini, območjih kriznih žarišč oz. kjer država zasleduje nacionalni interes. Obveščevalne naloge obsegajo tudi zbiranje o tujih obveščevalnih službah, terorističnih, ekstremističnih in vojaških grožnjah. Naloge lahko obsegajo tudi zbiranje podatkov o migracijah, ilegalni trgovini z radiološkim, kemičnim in

2 Zahodni predvsem angleško govoreči svet oz. njihova terminologija govori o obveščevalnih disciplinah zbiranja podatkov, kot so: OSINT (angl. Open Source Intelligence), ki pomeni zbiranje obveščevalnih podatkov iz različnih javno dostopnih virov (medijev, različnih evidenc, znanstvenih publikacij itd.); HUMINT (angl. Human Intelligence), ki pomeni zbiranje obveščevalnih podatkov preko človeških virov (vohunov, agentov, insajderjev, prebežnikov, informantov, diplomatov, poslovnežev, popotnikov itd.); SIGINT (angl. Signal Intelligence), ki pomeni prestrezanje in zbiranje obveščevalnih podatkov, ki poteka po elektronskih komunikacijah (radio, radar, omrežja, optika itd.); IMINT (angl. Imagery Intelligence), ki pomeni zbiranje slikovnih obveščevalnih podatkov s kopnega, iz zraka ali vesolja (fotografija, infrardeča tehnologija, ultravijolična tehnologija itd.) (Wyss, 2011).

3 Na tem mestu je treba poudariti, da podatke o tveganjih in grožnjah zbirajo in ocenjujejo tudi nekateri drugi organi v državi (npr. o zdravstveno-epidemioloških grožnjah zbirata in ocenjujeta podatke ter sprejemata ukrepe Ministrstvo, pristojno za zdravje, in Inštitut za varovanje zdravja RS ter območni zavodi za zdravstveno varstvo, v določenem delu pa tudi Civilna zaščita, Uprava RS za zaščito in reševanje ter drugi), ki pa niso posebej izpostavljeni, saj niso predmet tega prispevka.

biološkimi orožjem ter organizirani kriminaliteti, v primeru, da predstavlja vir finančnih ali drugih sredstev za prej omenjene aktivnosti. Vojaške obveščevalne naloge so ožji pojem in se nanašajo na zbiranje in analiziranje podatkov, ki so primarno pomembni za vojaške poveljnike in poveljstva vojaških enot oz. so pomembni za izvajanje nalog, ki jih opravljajo oborožene sile. V kontekstu ReSNV-1 (2010) gre za zbiranje podatkov o vojaških grožnjah in o razmerah na kriznih žariščih ter drugih območjih, kjer delujejo vojaške enote. Zaradi spremenjenega varnostnega okolja in kompleksnosti varnostnih tveganj (npr. mednarodne operacije in misije [MOM] ter krizna žarišča), vojaške enote zbirajo tudi podatke, ki so zanimive za civilne obveščevalne in varnostne službe.

Varnostne naloge delimo na obveščevalnovarnostne in zaščitne naloge. Obveščevalnovarnostne naloge⁴ obsegajo preiskovanje, zbiranje, analiziranje in ocenjevanje podatkov o posameznikih in organizacijah, ki z vohunjenjem, sabotажami, subverzivnim delovanjem, organiziranim kriminalom ter z nasilnim ekstremizmom in terorizmom ogrožajo varnost države. V kontekstu ReSNV-1 (2010) predstavljajo zbiranje podatkov o delovanju tujih obveščevalnih služb, terorističnih in ekstremističnih grožnjah, migrantih, ilegalni trgovini z radiološkimi, kemičnimi in biološkimi orožjem, ter organiziranim kriminalu, v primeru, da predstavlja vir finančnih ali drugih sredstev za prej omenjene aktivnosti. Zaščitne naloge sestavljajo predvsem varnostni ukrepi, katerih končni cilj je nevtralizacija ali zmanjšanje groženj in tveganj. Obstaja več klasifikacij varnostnih ukrepov, na splošno pa se jih deli na organizacijske (zakonodaja, pravila ravnanja s tajnimi podatki, usposabljanja, varnostna preverjanja oseb ...), fizične (varnostniki, ograja, protivlomna vrata ...) ter tehnične ukrepe (videonadzor, alarmni sistemi, kriptografija, komunikacijska varnost ...). Protiteroristične in protiobveščevalne naloge se opravljajo s kombinacijo obveščevalnovarnostnih nalog (zbiranje podatkov o obveščevalnih službah in terorističnih skupinah) ter zaščitnih nalog (Herman, 1996).

3 ANALIZA OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNEGA SISTEMA RS

Slovenski obveščevalni-varnostni sistem je bil formiran in njegov delokrog določen na osnovi vedenj/znanj, ki so jih snovalci imeli v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Od takrat so se grožnje nenehno spreminjale in postajale vedno bolj nekonvencionalne. Tradicionalna vojaška grožnja RS je postala skoraj zanemarljiva, na površje pa so prišle nekonvencionalne oz. asimetrične grožnje, kot so npr. terorizem, ilegalne migracije in kibernetске grožnje. Obstaja verjetnost, da so se obveščevalne in varnostne službe RS do neke mere prilagodile novim grožnjam v okviru trenutnih zakonskih in organizacijskih omejitev, kar pa jim nujno ne omogoča celovitega pristopa k novim varnostnim izzivom, kot so npr.

⁴ Izraz obveščevalnovarnostne naloge smo izpeljali iz angl. termina »Security intelligence«, ki pomeni obveščevalne naloge primarno usmerjene v grožnje znotraj države (Herman, 1996). Pri tem je treba razlikovati pojma obveščevalnovarnostno in obveščevalno-varnostno (s stičnim vezajem). Pri besedni zvezi obveščevalnovarnostne naloge gre za podredno zloženko s poudarkom na besedi varnostne, medtem ko pri besedni zvezi obveščevalno-varnostne naloge za priredno zloženko, kjer gre za enakovredno izvajanje obveščevalnih in varnostnih nalog (prirejeno po Toporišič, 2006).

potencialne avtohtone ekstremistične in teroristične organizacije. Posledično je mogoče sklepati, da so potrebne tako organizacijske in s tem tudi zakonske spremembe obveščevalno-varnostnega sistema RS.

Obveščevalno-varnostni sistem RS⁵ trenutno sestavljajo SOVA, Kriminalistična policija, OVS ter organi in enote Slovenske vojske (SV). SOVA izhaja iz nekdanje republiške Službe državne varnosti (SDV), ki je primarno opravljala varnostne naloge, razdeljene na protiobveščevalni oddelek in oddelek za notranje zadeve (Trampuš, 2007). SDV je bila leta 1991 preimenovana v Varnostno-informativno službo (VIS) pod MNZ, leta 1993 pa je postala samostojna vladna služba. Z odlokom vlade se VIS leta 1993 preimenuje v SOVA (Černe, 2011). Leta 1999 dobi tudi svoj zakon (z novelo iz leta 2006), kjer se primarno varnostne naloge dokončno zamenjajo s primarno obveščevalnimi nalogami (Zakon o Slovenski obveščevalno-varnostni agenciji [ZSOVA], 2006).

Kljub sodelovanju med SOVA in Policijo je slednja začela razvijati lastne zmogljivosti zbiranja podatkov znotraj Uprave kriminalistične policije. Prej je SOVA Policiji nudila tehnično pomoč pri zbiranju podatkov, vendar je Ustavno sodišče leta 2005 odločilo⁶, da SOVA v kazenskem postopku te pomoči ne sme nuditi. Uprava kriminalistične policije je vzpostavila tudi Center za kriminalistično obveščevalno dejavnost, zadolžen predvsem za analitično obdelavo podatkov (Dvoršek in Frangež, 2011). Kriminalistična policija ima znotraj svoje organizacije tudi Sektor za posebne naloge in Sektor za organizirano kriminaliteto, znotraj katerega je organiziran Oddelek za terorizem in ekstremno nasilje (Policija, n. d.).

Na obrambnem področju je OVS nastal iz nekdanjega Varnostnega organa Ministrstva za obrambo (VOMO) in je danes organiziran kot služba na nivoju direktorata znotraj MO. Pred preoblikovanjem v OVS je bil VOMO usmerjen predvsem v varnostne naloge, pozneje pa je dobil tudi obveščevalne naloge. Tako SOVA kot OVS sta zadolžena za spremljanje razmer v tujini, kjer naj bi bila OVS zadolžena za obrambno/vojaško, SOVA pa civilno področje (Černe, 2011). V praksi pa je zaradi obsežnosti groženj (predvsem groženj iz tujine) (glej ReSNV-1, 2010) takšno razmejitev težko doseči⁷.

OVS tako opravlja obveščevalne in vojaške obveščevalne naloge, vendar se nekatere vojaške obveščevalne naloge dejansko ne izvajajo v OVS, ampak v Slovenski vojski (Obveščevalni in varnostni organi t. i. J/G/S-2 ter obveščevalno-izvidniške enote). Z eno od reorganizacij OVS so bili leta 2000 uslužbenci OVS skupaj z nalogami spremljanja mednarodnih komunikacij prerazporejeni iz OVS v SV, kjer danes deluje Enota za elektronsko bojevanje (EEB) (Mihačič, 2012). Pri tem naj bi SV na strateškem nivoju sodelovala z OVS (Rode, Derviz in Henigman, 2009), v preteklosti pa so bili tudi številni poskusi integracije obeh organov (Lesjak, 2013).

5 Slovenski obveščevalno-varnostni sistem izhaja iz varnostne in ne toliko iz obveščevalne tradicije. V Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (SFRJ) sta varnostne naloge opravljali Služba državne varnosti (SDV) in Kontraobveščevalna služba (KOS) (Garb, 2007), ki pa ju slovenska javnost predvsem zaradi takratne frazeologije pozna kot obveščevalni službi.

6 Ustavna odločba številka Up-412/03-21 z dne 8. 12. 2005 (Ustavno sodišče RS, 2005).

7 V primeru vodenja človeških virov se lahko npr. zgodi, da dve obveščevalni organizaciji nevede vodita isti vir. To pa lahko pripelje do napačnih sklepov, kjer napačno mislimo, da se je neka informacija potrdila, ker je druga služba poročala isto, pri tem pa je šlo za isti vir.

OVS opravlja tudi varnostne naloge, kot so spremljanje dejavnosti tujih vojaških obveščevalnih služb, preiskovanje kaznivih dejanj, nudenje rešitev na področju fizičnega in tehničnega varovanja ter varnostna preverjanja uslužbencev MO. Nekatere varnostne naloge na vojaškem področju poleg OVS opravljajo tudi obveščevalni in varnostni organi SV (J/G/S-2) ter Vojaška policija (Ravnak, 2012).

Obveščevalno-varnostni sistem RS ima za majhno državo veliko število organizacij z razmeroma podobnimi obveščevalnimi in varnostnimi nalogami. Slednje lahko prispeva k neučinkovitim opravljanjem nalog ter tudi neproduktivnim tekmovanjem posameznih služb za finančne in kadrovske resurse. Poleg tega obstaja tudi določeno tveganje, da lahko kljub širokemu obveščevalno-varnostnemu sistemu prihaja do zanemarjanja in zmešnjave na področjih, kot sta npr. spremljanje in preprečevanje ekstremizma in terorizma na teritoriju RS⁸.

SOVA lahko zbira podatke o skupinah in osebah, ki s svojo dejavnostjo iz tujine ali v povezavi s tujino ogrožajo, ali pa bi lahko ogrozile nacionalno varnost. Slednja razmeroma dobro pokriva spremljanje delovanja tujih obveščevalnih in mednarodnih terorističnih organizacij. Pojavi pa se vprašanje, kdo spremlja ekstremistične ali teroristične organizacije, ki izhajajo iz države. Če ne obstajajo indici o načrtovanju ali naklepih po izvršitvi kaznivega dejanja, lahko policija sicer zbira podatke o teh skupinah, vendar z manj vsiljivimi metodami⁹. M. Fank, takratni pomočnik direktorja Uprave kriminalistične policije, je na vprašanje novinarja, koliko je ekstremističnih skupin in posameznikov v RS, dejal, da je to težko opredeliti, saj policija posameznih združenj ne more nadzirati, če te ne prestopijo meje zakonitosti (Rečnik, 2013). Kot že rečeno, pa mora SOVA, če bi želela zbirati podatke o ekstremističnih skupinah, najprej poiskati povezavo s tujino (ZSOVA, 2006). Poleg tega se pojavlja tudi vprašanje zakonitosti uporabe podatkov SOVE v sodnih in/ali predkazenskih postopkih.

Ob migrantsko-begunski krizi, ki je jeseni 2015 zajela Evropo in RS, bi naj učinkovit obveščevalno-varnostni sistem predčasno opozoril na pojav ter posledično sprožil priprave na varnostne, politične, diplomatske in druge ukrepe za omejitev in obvladovanje krize. Vlada RS je sicer trdila, da je krizo pričakala pripravljena, vendar ji opozicija in del javnosti očitata ravno nasprotno (B. T. in Al. Ma., 2015). Na MO sicer obstaja Nacionalni center za krizno upravljanje (NCKU)¹⁰, vendar je njegova vloga opredeljena zelo ozko, in sicer zagotavlja prostorske, tehnične, informacijske in telekomunikacijske pogoje za delo Vlade RS v skladu z zakonom ob izrednem in vojnem stanju ter ob pojavih ali dogodkih oziroma krizah v državi oziroma v regionalnem ali strateškem okolju, ki lahko pomembno ogrozijo nacionalno varnost (Uredba o organizaciji in delovanju Nacionalnega

8 Znan je primer državljana RS ter spreobrnjenca in islamista Roka Žavbija, ki se je od leta 2013 pa do 2014 boril v Siriji. Žavbi je bil 2016 sicer aretiran v RS, vendar na podlagi tiralice italijanske policije zaradi suma kaznivega dejanja novačenja z namenom terorizma (Lončar, 2016).

9 Policija ima sicer zaradi prisotnosti po vsej državi dobro informacijsko oz. obveščevalno mrežo, ki deluje na razmeroma nevsiljivih principih zbiranja podatkov, kot je npr. koncept »Policijsko delo v skupnosti« (Jeram, 2013).

10 Pozitiven korak v smislu koordinacije in pregleda nad zbiranjem in analizo podatkov je bila vzpostavitev medresorske analitične skupine v času migrantsko-begunske krize znotraj NCKU (Vlada RS, 2015).

centra za krizno upravljanje, 2006). Z drugimi besedami, NCKU zagotavlja samo prostore in komunikacije v izrednem in vojnem stanju, kar pa po vsej verjetnosti ne zadovoljuje potreb Vlade RS v današnjih varnostnih izzivih in grožnjah. Prav tako je nerealno pričakovati, da bi bila Vlada RS v vojnem stanju na MO, ki bi verjetno predstavljal enega primarnih ciljev nasprotnikovih sil.

Nadzor nad obveščevalno-varnostnimi organizacijami v RS se opravlja na več nivojih. Glavni nadzorniki so: Varuh človekovih pravic, Vrhovno sodišče, Komisija za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb, Vlada RS, Računsko sodišče in Proračunska inšpekcija, javnost in Informacijski pooblaščenec (Sotlar, 2012). Iz zakonodajnega vidika je nadzor razmeroma dobro urejen, vendar obstajajo nekatere praktične težave. V pogovoru na oddaji RTV Slovenije je član Komisije za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb RS dejal, da se komisija sooča z nezadostno strokovno podporo pri nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb, kar bistveno otežuje delo poslancev in komisije (Prisluškovanje: Studio ob 17h, 2015). Pomanjkanje strokovne podpore lahko bistveno ovira učinkovit nadzor nad obveščevalno-varnostnimi službami RS.

Tako SOVA kot OVS veljata za izjemno zaprti organizaciji, na kar kažejo že njune razmeroma skope spletne strani, v medijih pa se pojavljajta samo v kontekstu političnih afer. Spletna stran OVS vsebuje le kontaktne podatke in ime direktorja (Ministrstvo za obrambo RS, 2015), medtem ko ima spletna stran SOVA nekoliko več vsebine, a še vedno razmeroma splošne podatke o delu organizacije. Na njihovi spletni strani pod zavihkom Sporočila za javnost najdemo stavek »Trenutno ni aktualnih sporočil za javnost« (Slovenska obveščevalno-varnostna agencija [SOVA], 2015). Slednje kaže na pomanjkljivo komunikacijo obveščevalnih in varnostnih služb RS z javnostjo.

Omejevanje zaposlovanja, ki ga je bila zaradi zakonskih in finančnih razlogov deležna državna uprava, je najverjetneje pripeljalo tudi do kadrovske podhranjenosti obveščevalnih in varnostnih služb RS. Trenutno splošno podhranjenost varnostnih struktur potrjujejo tudi ugotovitve Komisije za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb, navedene v Sklepu seje Vlade RS z 20. 4. 2016 (Urad vlade RS za komuniciranje, 2016), ki Vladi RS priporoča, da prouči vse možnosti za povečanje finančnih sredstev za nadgradnjo vseh varnostnih struktur. Posledice krize so vodile v zmanjšanje števila zaposlenih in višanja povprečne starosti uslužbencev v teh službah. Dodatno težavo predstavlja nepregledno zaposlovanje v obveščevalnih in varnostnih službah RS. Delovno razmerje v SOVA (ZSOVA, 2006) in OVS (Uredba o obveščevalno-varnostni službi Ministrstva za obrambo [Uredba OVS], 1999) se namreč lahko sklene brez objave delovnega mesta oz. razpisa, kar ima mogoče določen smisel, vendar pa hkrati predstavlja tudi priložnost za zlorabe – klientelistično in politično zaposlovanje (Na Morsu izigravali predpise?, 2008).

4 PREDLOGI REORGANIZACIJE OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNEGA SISTEMA RS

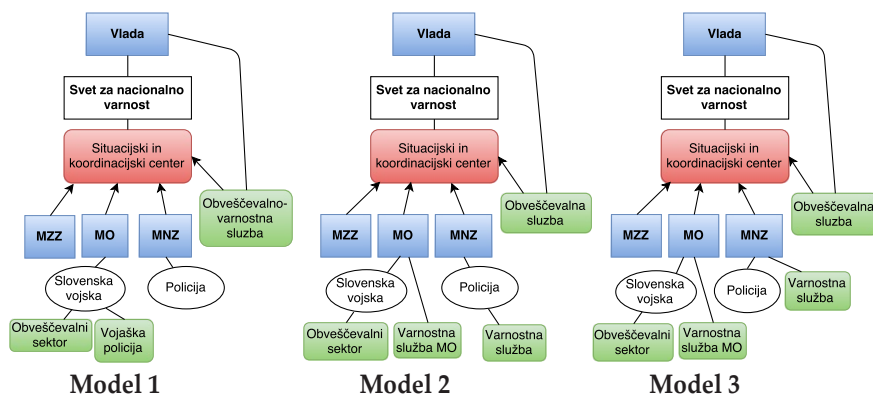
V nadaljevanju so predstavljeni trije modeli reorganiziranja obveščevalno-varnostnega sistema RS, ki se med seboj razlikujejo glede na

obsežnost posegov v trenutno organiziranost. Predstavljene reorganizacije oz. modeli sledijo ciljem doseganja ustreznega razmerja med finančnimi in kadrovskimi resursi ter učinkovitostjo opravljanja obveščevalno-varnostnih nalog, ki so bile predstavljene in opredeljene na začetku prispevka. Modeli reorganizacij so bili izbrani na podlagi načela ekonomičnosti, torej upoštevanja finančnih in kadrovskih omejitev, s katerimi se soočajo majhne države, kot je RS, in združevanja nalog (obveščevalnih in varnostnih), ki so si po vsebini podobne in se v praksi lahko pogosto tudi prekrivajo. Za pomoč pri razvoju modelov so bili uporabljeni primeri tujih obveščevalno-varnostnih sistemov, ki stremijo k ekonomičnemu in združevalnemu principu izvajanja obveščevalnih in varnostnih nalog: (1) združena obveščevalno-varnostna služba (Švica); ena obveščevalna in ena varnostna služba (Danska); ena obveščevalna in dve varnostni službi (civilno in vojaško področje) (Nemčija).

Vsi trije modeli (glej model 1, 2 in 3) predvidevajo preoblikovanje trenutnega NCKU v Koordinacijski in situacijski center ter pomembnejšo vlogo varnostnih nalog znotraj obveščevalno-varnostnega sistema RS. Situacijski in koordinacijski center (v nadaljevanju Center) bi bil ustanovljen iz trenutnega NCKU¹¹, ki bi deloval kot operativni del ter podpora Svetu za nacionalno varnost. Center bi deloval na konceptu dežurstva (24/7), popolnjevati pa bi ga pripadniki SV, uslužbenci MO, MZZ, MNZ ter obveščevalnih in varnostnih služb. Združeval bi človeške vire dežurnih, kriznih, operativnih in situacijskih centrov vključno z analitiki/častniki za povezavo¹² z MO, MZZ, MNZ in drugih ministrstev. Center bi deloval po konceptu NATO Centra za združevanje obveščevalnih podatkov (NATO Intelligence Fusion Centre – NIFC) (Čretnik, 2010), ki pa bi bil poleg izdelave ocen groženj in analiz zadolžen tudi za koordinacijo aktivnosti in ukrepov državnih organov v primeru naravnih nesreč ali poslabšanih varnostnih razmer v državi ali na kriznem območju, kjer se nahajajo in delujejo predstavniki RS. Z drugimi besedami, Center bi predstavljal komunikacijsko, informacijsko ter koordinacijsko središče obveščevalno-varnostnega sistema RS, ki bi odločevalcem zagotavljal pravočasne podatke in ocene v zvezi z tveganji in grožnjami RS ter njenim pripadnikom/državljanom v tujini, hkrati pa bi nudil in koordiniral aktivnosti za omejitve in/ali popolno odpravo groženj/tveganj ter njihovih posledic.

11 *Pri tem ne bi šlo za ukinitve nalog, ki jih trenutno opravlja NCKU, saj bi okrepljeni Center obdržal tudi naloge, ki jih je imel do sedaj – zagotavljal prostorske, tehnične, informacijske in telekomunikacijske pogoje za delo Vlade RS.*

12 *Gre za pooblaščenega predstavnika za vzdrževanje zveze med matično organizacijo in Centrom z namenom, da se zagotovi neoviran pretok podatkov in da procesi potekajo nemoteno, hkrati pa so ti predstavniki tudi pooblašчени s strani vodij matičnih organizacij, da lahko sprejemajo s pooblastilom določene odločitve.*

Shema 1:
Predlogi
modelov
reorganizacije
obveščevalno
- varnostnega
sistema RS.

Vsi modeli (glej model 1, 2 in 3) predvidevajo okrepitev Obveščevalnega sektorja SV znotraj Generalštaba SV. Obveščevalni sektor SV bi v celoti prevzel vojaške obveščevalne naloge (spremljanje vojaških groženj, razmer na MOM, bojiščih ter kriznih žariščih) in bi s svojimi ocenami in ugotovitvami redno podpiral enote, poveljnike in poveljstva SV, ter ostale organe Ministrstva za obrambo. Za optimalno opravljanje nalog bi Obveščevalni sektor SV moral okrepiti analitični del ter izkoristiti obveščevalne zmogljivosti, ki jih premore SV. Obveščevalni sektor SV bi s svojimi ugotovitvami in ocenami podpiral in sodeloval z Obveščevalno-varnostno službo (model 1) ali Obveščevalno službo (model 2 in 3). Podobno rešitev najdemo v Švici, kjer so vojaški obveščevalni organi organizirani v Vojaško obveščevalno službo (J2) (nem. Militärischer Nachrichtendienst [FGG 2]) znotraj Združenega vojaškega štaba Švicarske vojske (The Swiss Armed Forces, n. d.).

Model 1 predvideva združitev obveščevalnih in varnostnih nalog s civilnega in obrambnega področja v enotno Obveščevalno-varnostno službo, in sicer po zgledu Švice, ki je leta 2010 združila del policije s Strateško obveščevalno službo in ustanovila Zvezno obveščevalno službo NDB (nem. Nachrichtendienst des Bundes), katere naloge so zbiranje podatkov o zunanjih in notranjih grožnjah (Swiss Federal Archives, n. d.). Policija bi bila s tem osredotočena na klasične oblike kriminalitete in organizirano kriminaliteto, medtem ko bi Obveščevalno-varnostna služba zbirala podatke v zvezi z ogrožanjem nacionalne varnosti tako v tujini kot tudi doma (tuje obveščevalne službe, ekstremistične in teroristične skupine). Kadar bi šlo za pregon kaznivih dejanj v zvezi z ogrožanjem nacionalne varnosti, pa bi morala sodelovati s policijo. Čeprav obstaja več rešitev organizacijske uvrstitve službe znotraj sistema, bi bila najbolj optimalna postavitev pod Vlado RS, kot je sedaj SOVA, saj bi bila naloga službe nuditi podporo zunanji (MZZ), obrambni (MO) in varnostni (MNZ) politiki.

Model 2 in 3 predvidevata združitev obveščevalnih nalog (zbiranjem in analiziranjem podatkov o razmerah v tujini) v enotno Obveščevalno službo. Ker gre pri obveščevalnih nalogah za podporo tako zunanji (MZZ) kakor tudi obrambni politiki (MO), bi bilo optimalno, da je služba organizirana pod Vlado RS. Podobno rešitev pozna Nemčija, kjer je Zvezna obveščevalna služba BND (nem. Bundesnachrichtendienst) podrejena predsedniku vlade oz. kanclerju (Bundesnachrichtendienst [BND], n. d. A). Nemčija je med drugim leta 2007

ukinila vojaško obveščevalno službo imenovano Center za obveščevalno dejavnost Zvezne vojske in ga združila z Zvezno obveščevalno službo BND (Carstens in Löwenstein, 2007).

Model 2 predvideva prenos civilnih varnostnih nalog pod policijo oz. bi lahko bil znotraj policije ustanovljena organizacijska enota za nacionalno varnost (npr. Varnostna služba), ki bi opravljala in združevala obveščevalnovarnostne naloge (protiteroristične in protiobveščevalne naloge). Takšno oz. podobno rešitev poznata Danska in ZDA. Na Danskem deluje Policijska obveščevalna služba PET (dan. Politiets Efterretningstjeneste), ki opravlja protiteroristične in protiobveščevalne naloge, in je organizirana znotraj policije, vendar odgovarja neposredno ministru za pravosodje (Politiets Efterretningstjeneste [PET], n. d. A). V Združenih državah Amerike (ZDA) je znotraj Zveznega preiskovalnega urada FBI (angl. Federal Bureau of Investigation) organiziran Nacionalnovarnostni sektor, ki vključuje Oddelek za protiobveščevalne naloge in Oddelek za protiteroristične naloge (Federal Bureau of Investigation [FBI], n. d. B). Po drugi strani model 3 predvideva, da bi civilne varnostne naloge opravljala nova Varnostna služba znotraj MNZ. Podobno rešitev pozna Nemčija, kje je varnostna služba imenovana Zvezna služba za zaščito ustave (nem. Bundesamt für Verfassungsschutz [BfV]) organizirana znotraj ministrstva, zadolženega za notranje zadeve. Služba zbira in analizira podatke o posameznikih in skupinah, ki ogrožajo nacionalno varnost oz. demokratično ustavno ureditev Nemčije (politični in verski ekstremizmi ter obveščevalne službe) vendar nima policijskih pooblastil, kot so npr. aretacije (Federal Minstry of the Interior, 2016).

Model 1 predvideva, da bi varnostne naloge na vojaškem področju opravljala Vojaška policija, ki pa bi bila omejena predvsem na zaščitne naloge. Takšno rešitev najdemo v Švici, kjer varnostne naloge (protiobveščevalne zaščitne naloge) na vojaškem področju opravlja Vojaška policija (Schweizer Armee, n. d.). Po drugi strani model 2 in 3 predvidevata, da bi varnostne naloge na obrambnem in vojaškem področju opravljala Varnostna služba MO, ki bi imela svoje izpostave v SV. Podobno rešitev najdemo v Nemčiji, kjer na ministrstvu, pristojnem za obrambo, deluje varnostna služba MAD (nem. Militärischer Abschirmdienst), ki opravlja varnostne naloge na obrambnem in vojaškem področju (Die Dienststellen der Streitkräftebasis, n. d.). Varnostna služba MO ima svoje prednosti, saj bi pokrivala tako vojaški kot tudi civilni del MO, medtem ko bi Vojaška policija, ki je organizirana znotraj SV, pokrivala samo vojaško osebje, s čimer bi lahko prišlo do zanemarjanja civilnega dela MO oz. bi ta del morala pokriti Obveščevalno-varnostna služba ali Policija (model 1).

Cilj obveščevalnovarnostnih nalog ni vedno kazenski pregon, ampak izboljšanje varnosti z obveščanjem odgovornih, ki lahko sprejmejo različne ukrepe, kot so sprememba politike, zakonodaje, in/ali uvedba ustreznih varnostnih ukrepov (zaščitne naloge). Kot primer lahko navedemo spremljanje tujih obveščevalnih služb, kjer pogosto ne pride do kazenske ovadbe (npr. zaradi diplomatske imunitete tujih obveščevalcev), ampak je cilj predvsem omejitev in/ali obvladovanje delovanja teh služb. Prav tako lahko zbrani podatki in analize o ekstremizmu ne vodijo nujno v kazenski pregon, lahko pa pripomorejo k racionalnejšim pristopom odgovornih pri reševanju problema ekstremizma in

radikalizacije (npr. preprečevanje radikalizacije posameznikov v zaporih, uvedba programov deradikalizacije ...). Zaščitne naloge se znotraj državne uprave izvajajo v različnih oblikah, odvisne pa so od stopnje in vrste ogroženosti. Ker pa gre pri varnostnih incidentih pogosto za neupoštevanje že vzpostavljenih zaščitnih ukrepov, bi morala služba, ki opravlja varnostne naloge, imeti pooblastila, ki bi jim omogočala boljši nadzor nad doslednim izvajanjem in implementacijo zaščitnih ukrepov. Reorganizacija predvideva tudi integracijo Urada za varovanje tajnih podatkov (UVTP) v Obveščevalno-varnostno službo (glej model 1), Policijo (glej model 2) ali Varnostno službo MNZ (glej model 3), ki bi za vse javne uslužbenke, ki imajo potrebo po dostopu do nacionalnih in NATO/EU tajnih podatkov, opravljal varnostna preverjanja ter jim izdajal varnostna potrdila za dostop do tajnih podatkov.

Predstavljeni modeli niso mišljeni kot popolne in edine rešitve, saj sami po sebi ne rešujejo nekaterih dilem na področju dela obveščevalno-varnostnih služb, kot so optimalna organizacijska umeščenost, razmerje med civilnimi in vojaškimi obveščevalnimi nalogami ter razmerja med »policijskimi« in »obveščevalnimi« pooblastili. Dileme v smislu nadzora pri postavitvi obveščevalno-varnostne službe (model 1) ali Obveščevalne službe (model 2 in 3) neposredno pod Vlado RS je omenjal že Črnčec (2010), ki je ugotavljal, da imajo lahko resorne službe RS močnejši strokovni nadzor nad svojim delom kot pa vladna služba. To pa predvsem zaradi tega, ker je resorna služba umeščena na ministrstvo, ki strokovni nadzor opravlja s svojimi drugimi organi (npr. inšpektorat in revizijska služba).

V zvezi z enotno obveščevalno službo obstajajo tudi argumenti proti združevanju, kot so ločitev vojaških in civilnih obveščevalnih nalog ter pozitiven izkupiček tekmovanja posameznih služb za naklonjenost politične elite in s tem resursov (Anžič, 1996). Prvi argument se sicer lahko omeji s predlogom, da bi vojaške obveščevalne naloge dejansko ostale znotraj SV, medtem ko bi Obveščevalni sektor SV sodeloval z enotno obveščevalno službo podobno kot to počne sedaj z OVS. Prav tako se zaradi spremenjenih in prepletenih oblik ogrožanj v praksi dejansko ne more postaviti jasne ločnice med vojaškimi in civilnimi obveščevalnimi nalogami. Drugi argument se lahko demantira zaradi negativnih posledic, ki jih lahko ima neproduktivno tekmovanje ali celo sovražni odnos med notranjimi organizacijskimi enotami.¹³ Poleg tega je cilj obveščevalno-varnostnega sistema, da obveščevalne službe vlagajo napore in tekmujejo z obveščevalnimi službami tujih držav ali terorističnih skupin in ne med seboj.

Na problematiko mešanja t. i. »policijskih« in »obveščevalnih« pooblastil je opozarjal že Anžič (2010), ki je ostro nasprotoval združevanju »policijskih« in »obveščevalnih« pooblastil v eni organizacijski enoti. Parlamentarna skupščina Sveta Evrope (Parliamentary Assembly, 1999) je med drugim priporočila državam

13 Za primer lahko pogledamo zasebno družbo Sears, ki jo je njen direktor Eddie Lampert leta 2008 reorganiziral na podlagi principa tekmovalnosti notranjih oddelkov. Ideja je bila, da bi se spodbudilo tekmovanje med oddelki, namesto tega pa je prišlo do sovražnosti. Oddelki so začeli tekmovali za naklonjenost vodstva, zanimali so se samo za svoj uspeh in zanemarjali uspešno poslovanje celotne družbe. Lojalnost oddelku je prevladala nad lojalnostjo družbi. Namesto, da bi oddelki med seboj sodelovali in tekmovali s konkurenčnimi družbami, je njihovo tekmovanje vodilo v propad celotne družbe. Lampert se namreč ni zavedal, da smo ljudje nagnjeni k sodelovanju pri doseganju skupnih ciljev in smo lahko takrat celo bolj produktivni (Cummins, 2006).

članicam, da naj notranje varnostne službe ne bi imele »policijskih pooblastil«, kot so vodenje kriminalističnih preiskav, aretacije in pridržanje oseb. Prav tako te službe naj ne bi bile uporabljene za boj proti organizirani kriminaliteti, razen v posebnih okoliščinah, kadar organizirana kriminaliteta predstavlja grožnjo nacionalni varnosti. Po drugi strani je Završnik (2013) ugotavljal, da prihaja do vedno bolj zabrisane meje med delom organov pregona in obveščevalno-varnostnih služb. To velja še posebej na področju protiterorizma, kjer so države začele iskati rešitve, kako bi lahko zbrane podatke obveščevalno-varnostnih služb uporabile kot dokazno gradivo v sodnih postopkih. Rešitev takšnih dilem se lahko išče v omejenih pooblastilih obveščevalno-varnostnih služb, ki bi bile omejene le na zbiranje in analizo podatkov, in bi na področju protiterorističnih in protiobveščevalnih nalog morale sodelovati z organi pregona. Vsakršni posegi v imenu nacionalne varnosti pa morajo glede na Evropsko sodišče za človekove pravice¹⁴ zadostiti naslednjim trem pogojem: ukrepi morajo imeti podlago v domačem pravu; zakonodaja mora biti dostopna in jasna prizadetim osebam ter posledice za posameznika morajo biti predvidljive.

5 SISTEMSKÉ IZBOLJŠAVE OBVEŠČEVALNIH IN VARNOSTNIH SLUŽB RS

V nadaljevanju so predstavljeni sistemski predlogi na področju izboljšave delovanja obveščevalnih in varnostnih služb RS. Gre za rešitve anomalij, ki bi morale biti odpravljene ne glede na to, ali sistem ostane tak, kot je, ali pa se odločevalci odločijo za enega od treh modelov. Pri nadzoru je izpostavljeno izobraževanje nadzornikov in s tem izboljšanje učinkovitosti samega nadzora. Učinkovit nadzor se lahko krepi tudi z večjo odprtostjo služb in krepitvijo zaupanja in razumevanja med obveščevalno-varnostnimi službami ter javnostjo. Izboljšave so potrebne tudi v zvezi z zaposlovanjem ter usposabljanjem uslužbencev obveščevalnih in varnostnih služb, in sicer je treba identificirati kadrovske potrebe, vzpostaviti kriterije za selekcijo kandidatov, čemur pa mora slediti ustrezno osnovno in specializirano izobraževanje uslužbencev.

Delo Komisije za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb v RS bi se izboljšalo z okrepitevijo strokovne podpore, na kar je opozarjal že Črnčec (2010). Komisija je namreč pogosto odvisna od poznavanja in interesa posameznega poslanca, ki pa seveda lahko variira, zato bi bilo dobro razmisliti o stalni strokovni podpori tej komisiji. Strokovnjaki bi poleg strokovne podpore pri nadzoru pomagali pri iskanju dobrih izkušenj (dobre prakse) iz primerov tujih držav in služb ter predlagali nove pobude in spremembe na področju obveščevalno-varnostnega sistema. Nadzorna telesa naj bi poleg pravilnosti in zakonitosti nadzirala tudi učinkovitost in uspešnost dela obveščevalnih in varnostnih služb. Slednje bi se moralo redno ocenjevati s strani neodvisnih teles, prav tako naj bi nadzorna telesa obveščevalnih in varnostnih služb redno sodelovala s tujimi podobnimi organi ter s tem identificirala in delila dobre prakse delovanja (Born in Wills, 2012).

¹⁴ Glej npr. naslednje sodbe Evropskega sodišča za človekove pravice (2008, 2009, 2010): *Kennedy proti Združenem kraljestvu*, št. 26839/05, z dne 18. 5. 2010; *Iordachi in drugi proti Moldaviji*, št. 25198/02, z dne 10. 2. 2009; ter *Liberty in drugi proti Združenemu kraljestvu*, št. 58243/00, z dne 1. 7. 2008.

Tu govorimo o dodatni krepitvi strokovnosti in učinkovitosti obveščevalnih in varnostnih organizacij z zgodovinskim spominom organizacije in učenjem novih praks, ki se zagotavlja z implementacijo menedžmenta znanja v obveščevalnih in varnostnih strukturah (Britovšek in Čretnik, 2012).

Obveščevalno-varnostne službe RS morajo izboljšati komunikacijo z javnostjo. V zvezi s tem je povezan tudi problem pretiranega oz. prekomernega označevanja tajnosti podatkov, s katerim se soočajo obveščevalne in varnostne službe po vsem svetu (Jones, 2014). V tujini imajo nekatere službe svoje predstavnike za stike z javnostjo, veliko komunikacije pa poteka preko njihovih spletnih strani. Švicarska Zvezna obveščevalna služba (Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport, n. d. A) ima npr. svojo spletno stran, kjer so predstavljene osnovne informacije o službi, njene naloge in umestitev ter sporočila za javnost (npr. spremembe zakonodaje in kaj to pomeni za javnost). Služba izdaja tudi letna poročila in posebna poročila, ki so dostopna javnosti (Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport, n. d. B). Podobne spletne strani in za javnost dostopna poročila imajo tudi varnostne službe Danske (PET, n. d. B) in Nemčije (Bundesamt für Verfassungsschutz [BfV], n. d. C). Zaupanje javnosti je pomembno pri delu obveščevalnih in varnostnih služb, to pa se lahko okrepi z vzpostavitvijo ekipe za odnose z javnostmi ter za upravljanje spletne strani, kjer bi služba lahko komunicirala z javnostmi, predstavljala svoje naloge in novosti ter objavljala letna in posebna poročila.

Problem prekomernega označevanja tajnosti podatkov je zaradi narave dela obveščevalnih in varnostnih služb težko rešljiv v praksi. Lahko pa bi delo obveščevalnih in varnostnih služb a priori – že zaradi uporabe tajnega komunikacijskega sistema – označevali z določeno stopnjo tajnosti, vendar bi pooblaščenca stalna komisija imela ob zahtevku javnosti ter določenih pogojih možnosti umakniti stopnjo tajnosti in s tem obveščati javnost. Druga možnost je določitev jasnih kriterijev, kdaj je določen podatek tajen in kdaj ne. Trenutno v RS obstaja zelo splošen opis določanja tajnosti podatkov, ki se nanaša na to, kako hudo razkritje podatka škoduje organu ali državi (Zakon o tajnih podatkih, 2006). Slednje pomeni, da se mora avtor sam odločiti, na osnovi ne povsem jasnih kriterijev, v kakšni meri razkritje podatka škoduje organu ali državi. Slednje pa na koncu pripelje do prekomernega označevanja tajnosti podatkov. Na težave arbitrarnega določanja tajnosti podatkov je že ob sprejemanju zakonodaje opozarjal Pečar (2001), ki je dejal, da se predpisi na tem področju pretežno ukvarjajo z obravnavanjem in ne toliko s samim nastajanjem tajnih podatkov.

Obveščevalno-varnostni sistem potrebuje spremembe na področju zaposlovanja oseb v obveščevalnih in varnostnih službah RS. V zvezi z zaposlovanjem so predstavljeni primeri ZDA, Velike Britanije in Nemčije. Njihove službe na svojih spletnih straneh objavljajo delovna mesta, s čimer lahko dobimo razmeroma dober vpogled v strukturo in pogoje za zasedbo delovnih mest.¹⁵ Prav tako imajo omenjene službe na svojih straneh predstavljene svoje izobraževalne institucije. Dejansko stanje na področju zaposlovanja in izobraževanja zaposlenih v takšnih sistemih je sicer težko oceniti, kljub temu pa je možno izpostaviti dobre prakse ter možne izboljšave za obveščevalno-varnostni sistem RS. Na spletni

¹⁵ Za primer kompetenc oz. pogojev, ki naj bi jih za delo na analitičnem področju imel kandidat, glej Zver (2015).

strani ameriške Centralne obveščevalne agencije (Central Intelligence Agency, n. d.) lahko vidimo vrste delovnih mest, pogoje in tudi razpis prostih delovnih mest. Podobne informacije so tudi na spletnih straneh Nemške obveščevalne službe (BND, n. d. B) in obveščevalne službe Velike Britanije (Secret Intelligence Service [MI6], n. d.). Pogoji in delovna mesta so razmeroma podrobno opisana, področja dela pa se na splošno delijo na: analitično delo, operativno delo, lingviste, znanost in tehnologijo ter podporo (finance, kadrovanje, pravna podpora, informacijska podpora, logistika, administracija, varovanje). Vse omenjene obveščevalne službe imajo tudi svoje izobraževalne institucije, ki skrbijo za redno testiranje in usposabljanje njihovih uslužbencev. Te institucije nudijo splošno in specializirano usposabljanje (jezikovne šole, informatika). Podoben sistem zaposlovanja in izobraževanja v omenjenih državah imajo tudi njihove varnostne službe. V ZDA ima Zvezni preiskovalni urad (FBI, n. d. A) na spletni strani objavljena delovna mesta, skupaj s pogoji. Podobno velja za varnostni službi Velike Britanije (Security Service [MI5], n. d. A) in Nemčije (BfV, n. d. B). Na splošno se razpisi za delovna mesta delijo na obveščevalno delo, lingviste, tehnologijo in znanost, podporo ter specializirana znanja, kot so npr. psihologi.

Finančna kriza in posledični vladni varčevalni ukrepi v RS so zaradi zamrznitve zaposlovanj in upokojevanj najverjetneje pripeljali do zmanjšanja in postaranja deleža aktivnih uslužbencev v obveščevalnih in varnostnih službah. V okviru zaposlovalne politike je treba imeti jasno opredeljene opise del, ki jih morajo kandidati izpolnjevati za določeno delovno mesto. Kandidati bi morali pred zaposlitvijo preiti vsaj skozi delno fazo testiranja. Na ta način se lahko pregledno selekcionira najboljše med prijavljenimi kandidati. Da bi se izognili nepravilnostim pri zaposlovanju, bi bilo mogoče razmisliti o ukinitvi zaposlovanja brez razpisov v obveščevalnih in varnostnih službah. Obstaja pa seveda nevarnost, da bi šlo pri razpisih za tako imenovane »prirejene razpise«, kjer delodajalec razpiše pogoje, ki ustrezajo točno določenemu kandidatu in ne delovnemu mestu (Aščič, 2013). Zato bi bilo dobro razmisliti o testiranjih kandidatov in organu, ki bi skrbel za preglednost zaposlitev v službah (Voh Boštich, 2015). Poleg tega je treba izbranim uslužbencem postaviti in zagotoviti smiselno in jasno karierno pot. Če bi šlo za določeno specialistično storitev, ki ima lahko tudi omejen rok trajanja, bi bila lahko izvedena pogodbeno zaposlitev (npr. izobraževanja uslužbencev, svetovanje na določenem področju, testiranja sistemov, prevajalci ...).

V RS se kaže tudi potreba po izobraževalni ustanovi za uslužbence obveščevalnih in varnostnih struktur. Nekatere službe imajo tudi svoje izobraževalne ustanove, ki skrbijo za izobraževanje in usposabljanje svojih uslužbencev. ZDA poznajo FBI akademijo (FBI, n. d. C), Britanci imajo svojo MI5 akademijo (MI5, n. d. B) ter Nemci BfV akademijo (BfV, n. d. A). Da takšne akademije niso omejene le na večje države, kaže primer sosednje Hrvaške, ki ima znotraj Urada za nacionalno varnost organizirano svojo Obveščevalno akademijo (Sigurnosno-obavještajna agencija, 2015). Obveščevalno-varnostne strukture v RS trenutno nimajo posebne lastne institucije, preko katere bi organizirano zbirali znanje in veščine ter izvajali izobraževanja in usposabljanje uslužbencev. Možna rešitev bi bila ustanovitev institucije v smislu npr. Obveščevalno-varnostna akademija, ki bi bila zadolžena za redno usposabljanje uslužbencev ter bi

delovala kot povezava s civilnimi izobraževalnimi institucijami in zasebnimi gospodarskimi družbami.

Razvoj informacijskih tehnologij in s tem povezanih groženj narekuje potrebo po posodobitvi Obveščevalnih in varnostnih služb RS tudi na tem področju. Treba je razmisliti o kadrovskih in organizacijskih zmogljivostih obveščevalnih in varnostnih služb RS na področju spremljanja in varovanja komunikacij. Krčenje finančnih resursov in pomanjkanje ustreznega kadra zmanjšuje kibernetске obrambne zmogljivosti RS. Pojavijo se dileme, ali bi bilo treba več napora vlagati v izobraževanje trenutnih uslužbencev ali v zaposlovanje novih uslužbencev na omenjenem področju. Kot primer države, ki je, kljub majhnosti, začela v letu 2016 intenzivno iskati kadre na področju kibernetike, lahko navedemo Dansko (Rychla, 2016). Ker pa je potreba po takšnih kadrih visoka tudi v zasebnem sektorju, ki lahko kadrom ponudi tudi razmeroma višjo plačo, bi veljalo razmisliti tudi o pogodbenih možnostih sodelovanja zasebnih informacijskih družb pri kreptitvi kibernetских zmogljivosti RS¹⁶ (usposabljanje ali delo na konkretnih projektih). Ne nazadnje se pojavlja vprašanje, ali bi bilo treba razmišljati o združevanju resursov tudi na tem področju.

6 ZAKLJUČEK

Prispevek je zasledoval tezo, da morajo majhne države, kot je Slovenija, glede na grožnje in finančne ter kadrovske omejitve slediti modelom organiziranosti obveščevalno-varnostnega sistema, ki omogočajo učinkovito in ekonomično opravljanje tako obveščevalnih kot tudi varnostnih nalog. Za potrditev teze so bile najprej identificirane in opredeljene obveščevalno-varnostne naloge, ki so bile podlaga za nadaljnji razvoj modelov reorganizacije. Opredelili smo obveščevalne in vojaške obveščevalne naloge, ki so usmerjene izven države, ter varnostne naloge (obveščevalnovarnostne in zaščitne naloge), ki se načeloma opravljajo znotraj države. Identificirani in predstavljeni so bili trije možni modeli reorganiziranja obveščevalno-varnostnega sistema RS, ki se med seboj razlikujejo glede na obsežnost posegov. Poleg tega so bile predstavljene tudi sistemske rešitve na področju nadzora, zaposlovanja in izobraževanja. Največji izziv ostaja sama pripravljenost in odločitev za reorganizacijo, ki pa je odvisna predvsem od politične volje ter drugih interesov.

V zvezi z reorganizacijo bi najmanj posegov zahteval model 1, ki predvideva združitev obveščevalnih in varnostnih nalog v enotni obveščevalno-varnostni službi. Na ta način bi bili finančni in kadrovski resursi za zbiranje in analiziranje podatkov o zunanjih in notranjih grožnjah zbrani na enem mestu. Koncentracija podatkov v eni službi bi lahko izboljšala učinkovitost, vendar se je treba zavedati, da obstajajo razlike v naravi obveščevalnih in varnostnih nalog¹⁷. Prihaja lahko tudi do nejasnosti glede vloge Vojaške policije in zanemarjanja varnostnih nalog

16 Država si npr. zaradi plačnega sistema ne more privoščiti velikega števila vrhunskih kadrov na informacijskem področju (Voh Boštich, 2016). S podobnimi težavami se soočajo tudi druge države. V ZDA je npr. pri odoru v pametni telefon terorističnega napadalca pomagala zasebna informacijska družba (Gjorgievska, 2016).

17 Za razliko od obveščevalnih so varnostne naloge po svoji naravi dela bližje delu represivnim organom.

v civilnem delu MO. Zato bi optimalno izvajanje obveščevalnih in varnostnih nalog v RS predstavljal model 3, kjer so obveščevalne naloge združene v enotni Obveščevalni službi, varnostne naloge bi na civilnem področju opravljala Varnostna služba MNZ, na obrambnem/vojaškem pa Varnostna služba MO. Takšna reorganizacija pa bi pomenila razmeroma velike zakonodajne in strukturne posege v trenutni obveščevalno-varnostni sistem RS. Ker bi lahko pretirano ali prehitro poseganje lahko nehote zmotilo izvajanje nalog, ki se trenutno opravljajo učinkovito, bi bilo mogoče sprva dobro razmisliti o manjših posegih, kot je model 2. Slednji predvideva združitev obveščevalnih nalog v enotno Obveščevalno službo. Varnostne naloge na civilnem področju bi nadalje opravljala policija, varnostne naloge na obrambnem in vojaškem področju pa bi opravljala Varnostna služba MO. Pri tem se je treba zavedati, da varnostne naloge niso omejene samo na teritorij države, ampak se lahko izvajajo tudi v tujini (npr. protiobveščevalna in protiteroristična zaščita diplomatskih predstavništev in oboroženih sil v tujini). Vsi modeli reorganizacij predvidevajo prenos in okrepitev vojaških obveščevalnih nalog v SV ter preoblikovanje trenutnega NCKU v Koordinacijski in situacijski center pod vlado RS oz. Svet za nacionalno varnost, ki bi skrbel za izmenjavo informacij in koordinacijo dela obveščevalnih in varnostnih služb. Ostale naloge, ki jih je prej opravljal NCKU, se prav tako prenesejo v novi Koordinacijski in situacijski center.

Predstavljeni modeli vsekakor niso mišljeni kot popolne rešitve, saj modeli sami po sebi ne rešujejo, niti ne morejo reševati številnih dilem, ki se pojavljajo na področju obveščevalno-varnostnih sistemov. Organizacijska umeščenost se lahko, npr., izkaže kot neprimerna šele po nekaj letih delovanja. Obstajajo tudi nekatere dileme glede združevanja civilnih in vojaških obveščevalnih nalog. Prav tako ostaja dilema ustreznega razmerja med t. i. »policijskimi« in »obveščevalnimi« pooblastili. Neustrezno razumevanje teh razmerij lahko po eni strani povzroča preveliko moč služb in s tem zlorabo pooblastil, po drugi strani pa lahko ustvari komunikacijsko blokado, podvajanje nalog ter posledično neučinkovitost dela služb.

Največji izziv vsakršne reorganizacije vsekakor predstavlja vzpostavitev politične volje in interesa za izvedbo potrebnih sprememb. Takrat se lahko začne tudi podrobneje analizirati potrebne spremembe na zakonodajnem področju. Eden prvih korakov bi bila opredelitev in prepoved delovanja in združevanja v ekstremističnih skupinah, ki ogrožajo demokratično in ustavno ureditev RS v Kazenskem zakoniku RS (2008). Pri tem je seveda treba biti previden, saj se lahko površna dikcija zlorabi za pregon delovanja sicer legitimnih političnih skupin. Nadaljnji koraki v spremembah zakonodaje in pooblastil bi bili odvisni od tega, za kateri model reorganizacije bi se odgovorni odločili, zagotovo pa bi bil pozitiven korak sprejetje krovnega zakona o obveščevalnih in varnostnih službah, kjer bi med drugim bile opredeljene naloge, grožnje, metode zbiranja podatkov ter posamezne organizacije in njihova področja. Slednje bi neposredno vplivalo na potrebe po spremembi ali umiku Zakona o SOVA (2006) in spremembi Zakona o obrambi (2004), iz katerega bi bilo treba izvzeti organizacijo, ki opravlja obveščevalne in varnostne naloge. Sprememba Zakona o obrambi (2004) bi predstavljala največji izziv, saj vsakršna sprememba zahteva privolitev dvotretjinske večine vseh

poslancev Državnega zbora RS. Posegi v ostalo zakonodajo, kot so npr. Zakon o organiziranosti in delu v policiji (2013), Zakon o nalogah in pooblastilih policije (2013) ter Zakona o tajnih podatkih (2006), so nadalje odvisni od izbora modela reorganizacije. Vprašanja in dileme glede pooblastil bi bilo treba reševati, če in ko se država odloči za reorganizacijo obveščevalnih in varnostnih služb. Glede pooblastil se lahko poraja več vprašanj in dilem, kot so združevanja ali širjenje pooblastil (npr. uporaba poligrafa, pooblastila v zvezi z varnostnim preverjanjem oseb, uporaba obveščevalnih podatkov v predkazenskih in/ali kazenskih postopkih ...). Slednje bi potrebovalo podrobnejšo analizo in ni del tega prispevka.

Po drugi strani se lahko sistemske rešitve izvedejo tudi brez večjih organizacijskih posegov. Prva rešitev, ki se nanaša na nadzor dela obveščevalnih in varnostnih služb, predvideva uvedbo strokovne podpore Komisiji za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb. Podpora bi izboljšala tako delo Komisije kot tudi delo obveščevalnih in varnostnih služb. Na področju zaposlovanja je bila predlagana uvedba preglednega zaposlovanja na podlagi znanih kriterijev in testiranj kandidatov. Predlagana je tudi ustanovitev posebnega telesa, organa ali akademije, ki bi skrbela za usposabljanje uslužbencev in sodelovanje z zunanjimi izobraževalnimi institucijami in bi izboljšala strokovnost dela zaposlenih v obveščevalnih in varnostnih službah. Pri tem se porajajo tudi vprašanja in dileme, ki pa niso obravnavane v tem prispevku, in sicer v zvezi z imenovanjem vodilnih v obveščevalnih in varnostnih službah ter postavljanju strokovnih in jasnih kriterijev (znanje in izkušnje na obveščevalnem in varnostnem področju), ki bi jih kandidat moral izpolnjevati.

Učinkoviti obveščevalno-varnostni sistemi ostajajo hrbtenica in živčevje stabilnih in uspešnih nacionalnovarnostnih sistemov držav, zato mora biti prilagajanje sistemov novim grožnjam in razmeram stalna prioriteta nacionalnovarnostne politike. Predstavljeni predlogi reorganizacij in sistemskih rešitev sledijo temu načelu, saj nudijo ekonomične rešitve za optimalno delovanje obveščevalno-varnostnega sistema majhnih držav, ki se soočajo z omejenimi finančnimi in kadrovskimi resursi, med katere spada tudi RS. Prepletenost in pojav novih groženj ter nova področja, kot je kibernetika, so dovolj pomemben razlog, da RS začne razmišljati o reformi in modernizaciji svojega obveščevalno-varnostnega sistema.

UPORABLJENI VIRI

- Anžič, A. (1996). *Vloga varnostnih služb v sodobnih parlamentarnih sistemih – nadzorstvo*. Ljubljana: Enotnost.
- Anžič, A. (1997). *Varnostni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Anžič, A. (2010). Parlamentarni nadzor obveščevalnih dejavnosti in policijskih prikritih ukrepov – Slovenija med teorijo in prakso. *Bilten Slovenske vojske*, 12(3), 143–161. Pridobljeno na http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/bilten_sv/bilten_sv_12_3.pdf

- Aščič, J. (8. 12. 2013). Do službe v javnem sektorju prek zvez in poznanstev? *MMC RTV SLO*. Pridobljeno na <http://www.rtvlo.si/slovenija/do-sluzbe-v-javnem-sektorju-prek-zvez-in-poznanstev/324535>
- B. T. in Al. Ma. (5. 11. 2015). SMC: Slovenija se je odzvala dobro. SDS: Nepripravljenost se ponavlja. *MMC RTV SLO*. Pridobljeno na <https://www.rtvlo.si/begunska-kriza/smc-slovenija-se-je-odzvala-dobro-sds-nepripravljenost-se-ponavlja/377940>
- Born, H. in Wills, A. (2012). *Overseeing intelligence services – a toolkit*. Geneva: DCAF.
- Britovšek, J. in Čretnik, A. (2012). Implementacija menedžmenta znanja v obveščevalnih in varnostnih strukturah. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik prispevkov: 13. slovenski dnevi varstvoslovja*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede. Pridobljeno na http://www.fvv.um.si/DV2012/zbornik/varnostno_obvescevalna_dejavnost/Cretnik_Britovsek.pdf
- Bundesamt für Verfassungsschutz. [BfV]. (n. d. A). *Akademie für Verfassungsschutz*. Pridobljeno na <http://www.verfassungsschutz.de/de/das-bfv/akademie-fuer-verfassungsschutz>
- Bundesamt für Verfassungsschutz [BfV]. (n. d. B). *Das BfV als Arbeitgeber*. Pridobljeno na <http://www.verfassungsschutz.de/de/das-bfv/karriere>
- Bundesamt für Verfassungsschutz [BfV]. (n. d. C). *Öffentlichkeitsarbeit*. Pridobljeno na <http://www.verfassungsschutz.de/de/oeffentlichkeitsarbeit>
- Bundesnachrichtendienst [BND]. (n. d. A). *History of the Bundesnachrichtendienst*. Pridobljeno na http://www.bnd.bund.de/EN/About_us/History/Historical_Review/Historical_Review_node.html
- Bundesnachrichtendienst [BND]. (n. d. B). *Karriere*. Pridobljeno na http://www.bnd.bund.de/DE/Karriere/karriere_node.html
- Carstens, P. in Löwenstein, S. (28. 6. 2007). Der BND und das Militär Willkommen Amtshilfe, geneidete Kompetenz. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Pridobljeno na <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/der-bnd-und-das-militaer-willkommene-amtshilfe-geneidete-kompetenz-1437717.html>
- Central Intelligence Agency. (n. d.). *Career opportunities*. Pridobljeno na <https://www.cia.gov/careers/opportunities>
- Cummins, D. (16. 2. 2016). This is what happens when you take Ayn Rand seriously. *Pbs*. Pridobljeno na <http://www.pbs.org/newshour/making-sense/column-this-is-what-happens-when-you-take-ayn-rand-seriously/>
- Černe, G. (2011). *Pravni okviri delovanja varnostnih in obveščevalnih služb od osamosvojitve dalje* (Magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Čretnik, A. (2010). Združevalni centri v procesu izmenjave podatkov – problem ali rešitev? *Bilten Slovenske vojske*, 12(1), 21–33. Pridobljeno na http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/bilten_sv/bilten_sv_10_1.pdf
- Črnčec, D. (2009). *Obveščevalna dejavnost v informacijski dobi*. Ljubljana: Defensor.
- Črnčec, D. (2010). Sodobni izzivi nadzora nad obveščevalnimi službami. *Bilten Slovenske vojske*, 12(3), 143–161. Pridobljeno na http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/bilten_sv/bilten_sv_12_3.pdf
- Delić, A. (20. 2. 2012). V drobovju oblasti pomembni premiki: Sova in OVS. *Delo*. Pridobljeno na <http://www.delo.si/clanek/196526>

- Die Dienststellen der Streitkräftebasis. (n. d.). *Militärischen Abschirmdienst* [MAD]. Pridobljeno na <http://www.kommando.streitkraeftebasis.de/portal/akdoskb/weitdstst/mad>
- Dvoršek, A. in Frangež, D. (2011). Pomen strateške (kriminalistične) analitike za kriminalistično obveščevalno dejavnost. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Smernice sodobnega varstvoslovja: zbornik prispevkov: 11. slovenski dnevi varstvoslovja*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede. Pridobljeno na http://www.fvv.um.si/DV2010/zbornik/kriminalisticne_in_forenzicne_preiskave/Dvorsek_Frangez.pdf
- Evropsko sodišče za človekove pravice. (2008). Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice številka 58243/00 z dne 1. 7. 2008.
- Evropsko sodišče za človekove pravice. (2009). Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice številka 25198/02 z dne 10. 2. 2009.
- Evropsko sodišče za človekove pravice. (2010). Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice številka 26839/05 z dne 18. 5. 2010.
- Federal Bureau of Investigation [FBI]. (n. d. A). *Explore careers*. Pridobljeno na <https://www.fbijobs.gov/explore-careers>
- Federal Bureau of Investigation [FBI]. (n. d. B). *National security branch*. Pridobljeno na <https://www.fbi.gov/about-us/nsb>
- Federal Bureau of Investigation [FBI]. (n. d. C). *Training*. Pridobljeno na <https://www.fbi.gov/about-us/training/training>
- Federal Ministry of the Interior. (2016). *Federal Office for the Protection of the Constitution*. Pridobljeno na http://www.bmi.bund.de/EN/Topics/Security/Protection-of-the-Constitution/protection-of-the-constitution_node.html
- Fukuyama, F. (2014). America in decay: The sources of political dysfunction. *Foreign Affairs*, 93(5), 763–775.
- Garb, G. (2007). *Oblike tajnega delovanja obveščevalno-varnostnih služb Republike Slovenije* (Magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Gjorgievska, A. (30. 3. 2016). Sun Corp. Soars on ties to company that helped FBI crack iPhone. *Bloomberg*. Pridobljeno na <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-03-30/sun-corp-soars-on-ties-to-company-that-helped-fbi-crack-iphone>
- Glücks, N. (27. 1. 2013). Damir Črnčec, direktor Sove: Na Sovi vsi še niso pretrgali praks SDV. *Reporter*. Pridobljeno na <http://www.reporter.si/iz-tiskane-izdaje/damir-%C4%8Drn%C4%8Dec-direktor-sove-na-sovi-vsi-%C5%A1e-niso-pretrgali-praks-sdv/14125>
- Herman, M. (1996). *Intelligence power in peace and war*. Cambridge: University Press.
- Jančič, P. (23. 3. 2015). Vebrove težave s protiobveščevalci in obveščevalci. *Delo*. Pridobljeno na <http://www.delo.si/novice/politika/vebrove-tezave-s-protiobvescevalci-in-obvescevalci.html>
- Jeram, G. (2013). *Policijsko delo v skupnosti v Republiki Sloveniji – analiza procesov od osamosvojitve dalje* (Magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Jones, N. (20. 3. 2014). The menace of overclassification. *The National Security Archive*. Pridobljeno na <https://nsarchive.wordpress.com/2014/03/20/the-menace-of-overclassification/>

- Kajzar, R. in Červek, R. (7. 9. 2015). Sovo ujeli pri vohunjenju za avstrijskim veleposlaništvom v Sloveniji. *Delo*. Pridobljeno na <http://www.delo.si/novice/slovenija/sovo-ujeli-pri-vohunjenju-za-avstrijskim-veleposlanistvom-v-sloveniji.html>
- Kapitanovič, P. (26. 7. 2015). Vsi lapsusi slovenskih obveščevalcev. *Delo*. Pridobljeno na <http://www.delo.si/novice/politika/vsi-lapsusi-slovenskih-obvescevalcev.html>
- Kazenski zakonik. (2008, 2009, 2011, 2015, 2016). *Uradni list RS*, (55/08, 66/08, 39/09, 91/11, 54/15, 38/16).
- Lesjak, D. (2013). *Integracija procesov OVS MORS in VOPVD* (Zaključna naloga). Maribor: Poveljniško štabna šola.
- Lončar, A. (9. 5. 2016). Sodišče zavrnilo pritožbo Žavbija, osumljenec terorizma ostaja v priporu. *Siol.net*. Pridobljeno na <http://siol.net/novice/slovenija/kdo-je-rok-zavbi-teroristicni-osumljenec-ki-ga-zeli-italija-416827?image=1>
- Mihačič, S. (2012). *Elektronsko bojevanje v SV – samostojna disciplina ali kot del elektronskega izvidovanja* (Zaključna naloga). Maribor: Šola za častnike.
- Ministrstvo za obrambo RS. (2015). *Obveščevalno varnostna služba*. Pridobljeno na http://www.mo.gov.si/si/o_ministrstvu/organizacija/obvescevalno_varnostna_sluzba/
- Na Morsu izigrali predpise? (17. 9. 2008). *24ur.com*. Pridobljeno na <http://www.24ur.com/novice/slovenija/na-morsu-izigrali-predpise.html>
- Parliamentary Assembly. (1999). *Control of internal security services in Council of Europe member state* (Recommendation 1402). Pridobljeno na <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16689&lang=en>
- Pečar, J. (2001). Javnost ali tajnost državnih podatkov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 52(1), 3–10.
- Podbregar, I. (2011). Pred reinženiringom nacionalnovarnostnega sistema – priložnosti za Slovensko vojsko. *Bilten Slovenske vojske*, 13(2), 15–26. Pridobljeno na http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/vojaski_izzivi/svi_13_2.pdf
- Podbregar, I. (ur.). (2012). *Obveščevalno-varnostna dejavnost: procesi, metode, nadzor*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Policija. (n. d.). *Uprava kriminalistične policije – organiziranost*. Pridobljeno na <http://www.policija.si/index.php/o-policiji/organiziranost/171>
- Politiets Efterretningstjeneste [PET]. (n. d. A). *About PET*. Pridobljeno na <https://www.pet.dk/English/About%20PET.aspx>
- Politiets Efterretningstjeneste [PET]. (n. d. B). *Publications*. Pridobljeno na <https://www.pet.dk/English/Publications.aspx>
- Prisluškovanje: Studio ob 17h. (6. 10. 2015). *RTV SLO*. Pridobljeno na <http://4d.rtv slo.si/arhiv/studio-ob-17h/174363728>
- Purg, A. (1995). *Obveščevalne službe*. Ljubljana: Enotnost.
- Ravnak, R. (2012). *Varnostna zagotovitev vojaških aktivnosti in načrtovanje varnostne zagotovitve* (Zaključna naloga). Maribor: Šola za častnike.
- Rečnik, G. (27. 3. 2013). Slovenija je oaza za shode neonacistov. *RTV SLO, Val 202*. Pridobljeno na <http://val202.rtv slo.si/2013/03/zulj-skrajne-skupine-ki-sirijonestrpnost/>

- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije [ReSNV-1]. (2010). *Uradni list RS*, (27/10).
- Rode, A., Derviz, D. in Henigman, Ž. (2009). Vojaška obveščevalno-varnostna dejavnost v podpori delovanja Slovenske vojske v operacijah kriznega odzivanja. *Bilten Slovenske vojske*, 11(2), 55–68.
- Rychla, L. (16. 3. 2016). Danish intelligence agency to start 'hacker academy' to fight cyber warfare. *Cph Post Online*. Pridobljeno na <http://cphpost.dk/news/danish-intelligence-agency-to-start-hacker-academy.html>
- Schweizer Armee. (n. d.). *Militärliche Sicherheit (Mil Sich)*. Pridobljeno na <http://www.vtg.admin.ch/internet/vtg/de/home/schweizerarmee/organisation/fsta/milit.html>
- Secret Intelligence Service [MI6]. (n. d.). *Explore life at SIS*. Pridobljeno na <https://www.sis.gov.uk/explore-life-at-sis.html>
- Securtiy Service [MI5]. (n. d. A). *Careers*. Pridobljeno na <https://careers.mi5.gov.uk/>
- Securtiy Service [MI5]. (n. d. B). *Working at MI5*. Pridobljeno na <https://careers.mi5.gov.uk/working-at-mi5>
- Sigurnosno-obavještajna agencija. (2015). *Ured za nacionalnu sigurnost*. Pridobljeno na <https://www.soa.hr/hr/povijest/uns/>
- Slovenska obveščevalno-varnostna agencija [SOVA]. (2015). *Sporočila za javnost*. Pridobljeno na http://www.sova.gov.si/si/medijsko_sredisce/sporocila_za_javnost/
- Sotlar, A. (2012). Nadzor nad delovanjem obveščevalno-varnostne dejavnosti. V I. Podbregar (ur.), *Obveščevalno-varnostna dejavnost: procesi, metode, nadzor* (str. 437–488). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Swiss Federal Archives. (n. d.). *Political police and state security in Switzerland*. Pridobljeno na <https://www.bar.admin.ch/bar/en/home/research/searching/topics/nachrichtendienst--spione--landesverraeter-und-staatsschutz-in--die-politische-polizei-und-der-staatsschutz-in-der-schweiz-.html>
- The Swiss Armed Forces. (n. d.). *Military Intelligence Service (J2)*. Pridobljeno na <http://www.vtg.admin.ch/internet/vtg/en/home/schweizerarmee/organisation/fsta.html>
- Toporišič, J. (2006). *Besedjeslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Trampuš, J. (17. 6. 2007). »Če enkrat delaš za tujo obveščevalno službo, delaš zanjo zmeraj. S tega vlaka ni mogoče izstopiti.« – mag. Zoran Krunic, strokovnjak za varnostna vprašanja. *Mladina*. Pridobljeno na <http://www.mladina.si/93442/ce-enkrat-delas-za-tujo-obvescevalno-sluzbo-delas-zanjo-zmeraj-s-tega-vlak-a-ni-mogoce-izstopiti/>
- Urad vlade RS za komuniciranje. (20. 4. 2016). *Sporočilo za javnost – 85. redna seja Vlade RS*. Pridobljeno na http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/Sporocila_za_javnost/2016/sevl85-16.pdf
- Uredba o obveščevalno-varnostni službi Ministrstva za obrambo [Uredba OVS]. (1999). *Uradni list RS*, (63/99).
- Uredba o organizaciji in delovanju Nacionalnega centra za krizno upravljanje. (2006). *Uradni list RS*, (9/06).
- Ustavno sodišče RS. (2005). Odločba Ustavnega sodišča RS številka Up-412/03-21 z dne 8. 12. 2005.

- Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport. (n. d. A). *Nachrichtendienst des Bundes*. Pridobljeno na <http://www.vbs.admin.ch/internet/vbs/de/home/departement/organisation/ndb.html>
- Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport. (n. d. B). *Publikationen*. Pridobljeno na <http://www.vbs.admin.ch/internet/vbs/de/home/documentation/publication.html>
- Vlada RS. (23. 10. 2015). *Vzpostavitev delovanja medresorske analitične skupine, ki deluje v okviru Nacionalnega centra za krizno upravljanje*. Pridobljeno na http://www.vlada.si/medijsko_sredisce/sporocila_za_javnost/sporocilo_za_javnost/article/vzpostavitev_delovanja_medresorske_analiticne_skupine_ki_deluje_v_okviru_nacionalnega_centra_za_k/
- Voh Boštich, A. (13. 1. 2015). Kako bo minister Koprivnikar preprečil politično zaposlovanje v javni upravi. *Podčrto*. Pridobljeno na <https://podcrto.si/kako-bo-minister-koprivnikar-preprecil-politico-zaposlovanje-v-javni-upravi/>
- Voh Boštich, A. (29. 2. 2016). Absurdna plačna lestvica pri zaposlovanju informatikov stane državo milijone evrov. *Podčrto*. Pridobljeno na <https://podcrto.si/absurdna-placna-lestvica-pri-zaposlovanju-informatikov-stane-drzavo-milijone-evrov/>
- Wyss, M. (2011). *Zivile Nachrichtendienstsysteme im europäischen Umfeld der Schweiz*. Zürich: Center for Security Studies.
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije. (2013, 2015). *Uradni list RS*, (15/13, 23/15).
- Zakon o obrambi. (2004, 2015). *Uradni list RS*, (103/04, 95/15).
- Zakon o organiziranosti in delu v policiji. (2013, 2014, 2015). *Uradni list RS*, (15/13, 11/14, 86/15).
- Zakon o Slovenski obveščevalno-varnostni agenciji [ZSOVA]. (2006). *Uradni list RS*, (81/06).
- Zakon o tajnih podatkih. (2006). *Uradni list RS*, (50/06).
- Završnik, A. (2013). Blurring the Line between Law Enforcement and Intelligence: Sharpening the gaze of surveillance? *Journal of Contemporary European Research*, 9(1), 181–202
- Zver, D. (2015). *Kompetence analitika v obveščevalnih in varnostnih službah* (Magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

O avtorjih:

Jaroš Britovšek, univerzitetni diplomirani politolog Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani, doktorski študent Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, zaposlen na Ministrstvu za obrambo Republike Slovenije. E-pošta: jaros.britovsek@mors.si

Aleš Čretnik, univerzitetni diplomirani politolog Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani in magister obveščevalnih in varnostnih ved Univerze Salford v Manchestru (Velika Britanija), zaposlen na Ministrstvu za obrambo Republike Slovenije. E-pošta: ales.cretnik@mors.si